

РОЗДІЛ V. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.985:343.343.3

DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2018-4-13>

Криміналістична характеристика хуліганства, що вчиняється футбольними уболівальниками (фанами)

Ларкін М.О.

*Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
malark777@ukr.net*

Ключові слова:

*криміналістична
характеристика,
хуліганство,
уболівальник.*

*злочин,
футбол,*

Стаття присвячена дослідженню структури криміналістичної характеристики хуліганства, що вчиняється футбольними уболівальниками (фанами). Підкреслюється груповий характер хуліганства. Як центральний елемент криміналістичної характеристики розглядається особа футбольного хулігана. Наголошується на практичній значимості запропонованої криміналістичної характеристики хуліганства, що вчиняється футбольними уболівальниками (фанами).

*Надійшло до редколегії:
14.12.2018*

Прийнято до друку: 11.02.2019

Criminalistic characteristic of hooliganism that committed by football fans

Larkin M.A.

*Zaporizhzhia National University, str. Zhukovskoho, 66, Zaporizhzhia, Ukraine
malark777@ukr.net*

Key words:

*criminalistics characteristics,
crime, hooliganism, football,
football fan.*

The article is dedicated to the study of the structure of criminalistics characteristics of hooliganism that committed by football fans. Emphasizes the group's character of hooliganism. The main elements of the forensic characteristics of these crimes should include: the identity of the offender, the motive of the criminal offense, the method of committing the crime, the trace picture, the identity of the victim, the situation of the crime. As a central element of criminalistics characteristics, a football hooligan person is considered. The process of determining the criminalistics essence of the «football fan's person» must be made through two planes: 1) a group, association, a fan club, to which the football fan belongs, and 2) his physiological and mental qualities. The closest connection between the offender's personality and the other element of criminalistics characteristics is the motive of the attack. There may be a combination (two or more motives) of the involvement of hooligan football fans. Such additional motives are most often: hatred, revenge, desire to get «sharp impressions», etc. Typical ways of committing hooliganism to footballers are: 1) formation (as the founder of rival teams, police, and others who have nothing to do with football

confrontation, for example, passers-by); 2) obscene pictures on the walls of houses, etc.; 3) the use of violence against the persons mentioned above.

The trace picture of football hooliganism consists of traces of any hooligan actions, and traces that distinguish the identity of a football fan (inscriptions, parts of clothes - stripes, neo-Nazism and / or hateful statements about fans of another football team, etc.). Victims can be recognized as individuals and legal entities. About 80% of cases of football hooliganism were recorded in cities of region significance. This includes Kiev, Kharkiv, Dnipro, Donetsk (until 2014), Odessa and Lviv.

The places where football fans can play hooligan acts can be: 1) places to collect before a football match (yards of apartment buildings near the stadium, parks, public transport stops); 2) public transport directly; 3) the territory adjacent to the stadium; 4) the football stadium itself; 5) place of collection after a football match (public places, cafes, pubs, etc.).

The hooligan actions of football fans can be divided into such that committing to the beginning of the football match, during its conduct and after its completion.

The means of committing hooliganism may be cold arms and firearms; explosive devices; various sharp and dull solid objects, cartridges with paint; objects that were «on hand» (for example, plastic chairs at the stadium). Specific traces on the gun may indicate that it belongs to fans of a certain football club.

Футбол ХХІ століття, перестаючи бути просто спортивно-видовищним заходом, перетворюється на певне світоглядне сприйняття, можливо навіть «ідеологію буття», якою захоплюються мільйони людей по всьому світу, й Україна не є виключенням. Індустрія футболу є складною та багатогранною. Проте її невід'ємною частиною є найвідданіші прихильники «гри мільйонів» – футбольні уболівальники (фани).

Реалії сьогодення свідчать, що досить часто підтримка улюбленого футбольного клубу, збірної команди країни з футболу супроводжується вчиненням злочинів, зокрема й хуліганства.

Не можна не погодитися з тим, що непоодинокі випадки хуліганських проявів не лише завдають фізичної та матеріальної шкоди конкретним громадянам та установам, а й суттєво впливають на імідж України як держави, здатної забезпечити безпеку та правопорядок на футбольних матчах, створюють враження неможливості нашого суспільства запобігти насильству

на футболі, зменшують упевненість громадян у можливостях правоохоронних органів забезпечити їх життєдіяльність тощо [1, с. 6]. Отже, вкрай актуальним постає питання розробки методики розслідування хуліганства, що вчиняється футбольними уболівальниками (фанами). Розпочати ж цей процес варто з дослідження криміналістичної характеристики вказаних злочинів, адже, як справедливо зазначає О.О. Бессонов, «за своєю суттю криміналістична характеристика злочинів – це «дзеркало» криміналістичної сутності злочинів певного виду в узагальненому (типізованому) вигляді» [2, с. 32]. Вона є інформаційною основою будь-якої криміналістичної методики. При цьому слід підтримати М.П. Шруба, який наголошує, що «криміналістична характеристика злочинів є ймовірнісною моделлю події, яка може слугувати основою для ймовірнісних умовиводів – слідчих версій. Криміналістична характеристика злочинів при цьому відіграє роль своєрідної матриці: вона «накладається» на конкретний випадок і дозволяє побудувати вірогідну модель.

Саме в цьому і полягає її практичне значення, яке не слід перебільшувати, оскільки знання, що містяться в криміналістичній характеристиці злочину, мають не достовірний, а ймовірнісний характер. Однак на початковому етапі розслідування будь-яке істинне знання, навіть ймовірне, має високу ціну, оскільки дозволяє слідчому знизити інформаційну невизначеність» [3, с. 12].

Фундаторами теорії криміналістичної характеристики злочинів можна назвати таких вчених, як О.О. Бессонов, Р.С. Белкін, Л.Г. Відонов, Г.А. Густов, В.Я. Драпкін, А.В. Дулов, В.Ф. Єрмолович, О.Н. Колесниченко, В.О. Коновалова, П.І. Люблинський, А.Ф. Облаков, В.О. Образцов, Л.О. Сергеев, М.П. Яблоков та ін.

Мета статті – визначення та аналіз елементів криміналістичної характеристики хуліганства, що вчиняється футбольними уболівальниками (фанами).

Говорячи про хуліганство, що вчиняється футбольними уболівальниками (фанами) як різновид хуліганських дій, доцільно відзначити особливу структуру криміналістичної характеристики зазначеного виду злочинних посягань. Це викликано груповим характером вчинення футбольного хуліганства та специфікою особи злочинця. До речі остання виступає центральним, системоутворюючим елементом криміналістичної характеристики.

Процес визначення криміналістичної сутності **«особи футбольного уболівальника»** має бути здійснений крізь дві площини: 1) групу, об'єднання, фан-клуб, до яких належить уболівальник та 2) його фізіологічні та психічні якості.

Сучасні фанатські утворення можуть мати офіційний статус (наприклад, як громадська організація), налічувати до декількох десятків тисяч учасників, бути чітко структурованими, мати як одного, так і декількох лідерів. Досить часто членами футбольних рухів

стають особи, що пропагують расову, національну, політичну, релігійну ненависть, яка проявляється при вчиненні хуліганства під час проведення спортивних матчів. Разом із тим більшість європейських футбольних хуліганів (українські не виняток) тією чи іншою мірою є прихильниками ідеології неофашизму. Щоправда, сьогодні в Україні, на відміну від Росії, скінхедів стає дедалі менше й вони розчиняються у футбольних тусовках [1, с. 15].

Щодо особистості футбольного хулігана, то зазвичай це особи чоловічої статі віком від 14 до 35 років, не одружені, мають середню освіту, іноді вищу та є членами офіційного або неформального фан-клубу. Непоодинокі випадки, коли зазначені особи мають розлади психіки, можна навіть казати про «дефекти психічного самовладання» [4, с. 49], які, проте, не виключають осудність. Зазвичай вчиненню хуліганських дій, зокрема перед футбольним матчем, передують розпиття спиртних напоїв.

Найбільш тісний зв'язок особа злочинця має з іншим елементом криміналістичної характеристики – **мотивом посягання**, адже, крім обов'язкового мотиву явної неповаги до суспільства, передбаченого ч. 1 ст. 296 КК України [5], може існувати сукупність (два і більше мотивів) вчинення хуліганства футбольними уболівальниками. Такими додатковими мотивами найчастіше стають: ненависть, помста, бажання отримати «гострі враження» тощо.

Іншим обов'язковим елементом заявленої криміналістичної характеристики звісно є **спосіб вчинення хуліганства**. Зазвичай способу вчинення футбольного хуліганства не притаманна підготовка. Однак, якщо протистояння між футбольними клубами є «принциповим» (наприклад, «дербі»), то може відбуватися підготовка до різного роду насильницьких дій, які охоплюються складом злочину «хуліганство», або ж виходять за його межі. Щодо ж приховування своїх дій, то

ця складова способу вчинення хуліганства взагалі відсутня, адже дії фанів завжди мають демонстративний характер.

Типовими способами вчинення хуліганства футболістами є: 1) образи (як стосовно уболівальників команди-суперника, поліцейських, так і інших осіб, які не мають жодного відношення до футбольного протистояння, наприклад, перехожих); 2) нецензурні написи на стінах будинків та ін.; 3) застосування насильства щодо осіб зазначених вище.

Слідова картина футбольного хуліганства складається із слідів, що притаманні будь-яким хуліганським діям, та слідів, що виокремлюють особу футбольного уболівальника (написи, частини одягу – нашивки, неонацистські та/або ненависницькі висловлювання щодо фанів іншої футбольної команди тощо).

Потерпілими від хуліганських дій футбольних фанів, відповідно до ч.1 ст. 55 КПК України, може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди [6]. Так, до потерпілих-фізичних осіб слід віднести уболівальників команди-суперника, співробітників поліції, волонтерів, представників адміністрації футбольного стадіону, перехожих, мешканців прилеглих до футбольної арени будинків тощо. Крім того, знищеними, підпаленими можуть бути автомобілі, залишені біля стадіону.

Майнової шкоди може бути завдано магазинам, компаніям, організаціям, установам, які знаходяться поруч із місцем проведення футбольного матчу (це розбиття стекол, підпал) або ж, на шляху руху колони уболівальників, громадському транспорту.

Обстановка хуліганства, що вчиняється футболістами уболівальниками (фанами), належить до не менш значущого елемента

криміналістичної характеристики, ніж усі інші. Так, близько 80 % випадків футбольного хуліганства було зафіксовано в містах обласного значення. Це зокрема: Київ, Харків, Дніпро, Донецьк (до 2014 р.), Одеса, Львів.

Місцями вчинення футболістами уболівальниками хуліганських дій можуть бути: 1) місця збору перед футбольним матчем (двори багатоквартирних будинків біля стадіону, парки, зупинки громадського транспорту); 2) безпосередньо громадський транспорт; 3) територія, прилегла до стадіону; 4) сам футбольний стадіон; 5) місця збору після футбольного матчу (громадські місця, кафе, паби тощо).

За часом вчинення хуліганські дії футбольних фанів можна розділити на такі, що вчиненні до початку футбольного матчу, під час його проведення та після його закінчення.

Знаряддям вчинення хуліганства може виступати холодна та вогнепальна зброя; вибухові пристрої; різні гострі та тупі тверді предмети, балончики з фарбою; предмети, що опинилися «під рукою» (наприклад, пластикові стільці на стадіоні). Специфічні сліди на знарядді можуть свідчити про те, що воно належить фанам певного футбольного клубу.

Слід підкреслити, що однією з особливостей хуліганства, яке вчиняється футболістами уболівальниками (фанами), є те, що воно може «виростати» з адміністративного делікту – дрібного хуліганства (ст. 173 КУпАП) [7] та переростати в злочини екстремістського характеру, зокрема злочини, скоювані на ґрунті ненависті.

Звісно, запропонована криміналістична характеристика хуліганства, що вчиняється футболістами уболівальниками (фанами), не є сталою та підлягає уточненню, деталізації. Проте вона може слугувати інформаційною основою відповідної криміналістичної методики і покликана сприяти алгоритмізації роботи слідчого, особливо на початковому етапі розслідування.

Література

1. Запобігання протиправній поведінці футбольних уболівальників : практичний посібник / В. С. Березняк та ін. ; за заг. ред. О. В. Негодченка. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2010. 184 с.
2. Бессонов А. А. Основы криминалистического учения об исследовании и использовании криминалистической характеристики преступлений : монография. М. : Юрлитинформ, 2016. 256 с.
3. Криминалистическая методика : учебное пособие : в 2 ч. / М. П. Шруб и др. Минск : Академия МВД, 2018. Ч.1. 295 с.
4. Михайлова Н.В. Структура личности преступника – члена неформальной молодежной группы насильственной направленности. *Духовная ситуация времени. Россия XXI век.* 2015. №2. С. 48-51.
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України.* 2001. № 25-26. Ст.131.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст.88.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1-212-21) : Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X. Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки (Верховна Рада УРСР).

References

1. Bereznyak, V. S. (2010), *Zapobigannya protypravnij povedinci futbolnyx ubolivalnykiv : praktychnyj posibnyk* [Preventing the unlawful behavior of football fans : the practical guide], Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav, Dnipro, Ukraine.
2. Bessonov, A. A. (2016), *Osnovyi kriminalisticheskogo ucheniya ob issledovanii i ispolzovanii kriminalisticheskoy harakteristiki prestupleniy : monografiya* [Fundamentals of criminalistics investigation surveys and using criminalistics characteristics of crimes], Yurlitinform, Moskow, Russia.
3. Shrub, M. P. (2018), *Kriminalisticheskaya metodika : uchebnoe posobie : part 1* [The criminalistics methodology : textbook], Akademiya MVD, Minsk, Byelorussia.
4. Mihaylova, N. V. (2015), “The personality structure of a criminal member of an informal violent youth group”, *Duhovnaya situatsiya vremeni. Rossiya XXI vek*, no. 2, pp. 48-51.
5. (2001), “Criminal Code of Ukraine” : Law of Ukraine on 05.04.2001 № 2341-III, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 25-26, art. 131.
6. (2013), “Criminal Procedure Code of Ukraine” : Law of Ukraine on 13.04.2012 № 4651-VI, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 11-12, no. 13 art. 88.
7. (1984), “Code of Ukraine on Administrative Offenses”(statti 1-212-21) : Law on 07.12.1984 № 8073-X, Verkhovna Rada Ukrayinskoyi Radyanskoyi Socialistychnoyi Respubliky (Verkhovna Rada URSR).